

školske 2017./2018. godine. Knjiga završava popisom korištenih digitalnih materijala (372-374) i „Pogovorom“ Vesne Fabris (375).

Igor Jovanović

Ivan Žagar – David Orlović – Nikša Minić – Luka Tidić, *Turizam medulinske rivijere. Prošlost i sadašnjost turizma u mjestima općine Medulin / Medulin Riviera Tourism. Past and present of tourism in towns of Medulin Municipality*, Medulin: Općina Medulin, 2017., 163 str.

Knjiga *Turizam medulinske rivijere. Prošlost i sadašnjost turizma u mjestima općine Medulin*, objavljena 2017. u nakladi Općine Medulin, obrađuje različite aspekte razvoja turizma od samih njegovih začetaka krajem devetnaestoga stoljeća pa sve do današnjih dana. Knjiga je nastala kao rezultat istraživanja skupine autora – Ivana Žagara, Davida Orlovića, Nikše Minića i Luke Tidića. Sadržajno prati sva medulinska naselja (Medulin, Premanura, Banjole, Pomer i Pješćana Uvala) i donosi sliku turizma u austrijskom razdoblju, razdoblju između dva svjetska rata te nakon Drugoga svjetskog rata do današnjih dana. Treba napomenuti kako je knjiga pisana dvojezično, na hrvatskome i engleskome jeziku, kako bi se olakšalo razumijevanje za ovu tematiku zainteresiranim strancima. Pravo bogatstvo ove monografije čini više od 250 fotografija, starih razglednica, grafikona i tablica.

U „Predgovoru urednika“ (6-7) Ivan Žagar je obrazložio zašto je danas bitna tema povijesti turizma Općine Medulin te istaknuo kako je cilj monografije upoznati čitatelja s povijesnim hodom turizma na tom području istarskoga poluotoka. Slijedi „Uvodna riječ“ (8-11) te se daje kratak uvid u povijest modernoga turizma u svijetu i njegov utjecaj na prostor istočne jadranske obale, gdje se od osamdesetih godina XIX. stoljeća počinju otvarati klimatska lječilišta i odmorišne destinacije. Ubrzo se takva odredišta počinju stvarati i u Istri, posebice razvojem željeznice u drugoj polovici toga stoljeća.

Povojima turizma u Medulinu bavi se u prvom poglavlju „Austrijsko razdoblje: počeci turizma u Medulinu“ (13-23) Ivan Žagar. Druga polovica XIX. stoljeća donosi velike promjene za sve ondašnje stanovnike područja današnje medulinske općine, promjene potaknute razvojem Pule kao glavne ratne luke Austro-Ugarske Monarhije te se čitava pulska okolica, što uklju-

čuje i medulinska naselja, okreće rastućem industrijskom središtu i prihvaća brojne poslove koje ono nudi. Medulin se počinje razvijati kao jednodnevno izletišta te nastaju prve „turističke“ inicijative. U tom razdoblju bitno je istaknuti osnivanje „Društva za poljepšanje Medulina“ iz 1909., koje su osnovali pripadnici domaće inteligencije s ciljem uljepšavanja Medulina i okolice, što se posebice odnosi na putove, ceste i morske obale. Ubrzo u mjesto počinju dolaziti i prvi strani turisti te je sitnim koracima Medulin počeo razvijati vlastitu ponudu koja se temeljila na pristupačnoj obali i čistome moru. Međutim, početak Prvoga svjetskog rata predstavlja velik rez u turističkom razvoju Medulina te je on ne samo zaustavljen, već je i vraćen desetljećima unatrag.

Slijedi poglavlje Davida Orlovića „Između dva rata: Medulin kao elitno kupalište i izletišta Puljana“ (25-36), koje se bavi međuratnim razdobljem. Turizam se tada postupno počinje ponovno razvijati te nalazimo prve vijesti o odlascima Puljana na kupanje na medulinsku plažu Pineta. Tijekom tridesetih godina XX. stoljeća ta se plaža razvila kao kupališna destinacija za Puljane te su se počeli organizirati izleti u Medulin u organizaciji režimske organizacije za slobodno vrijeme i edukaciju Opera nazionale dopolavoro. Kako bi se Medulin što bolje razvio kao turistička destinacija javlja se sve više prijedloga za iskorištavanje prirodnih ljepota. I susjedna mjesta – Premanturu, Banjole i Pomer – posjećivale su izletničke grupe Puljana. Ipak, treba naglasiti kako dostupni izvori ne govore o klasičnome turizmu u općini Medulin u tom razdoblju. Unatoč mnoštvu podataka o dolascima Puljana na kupanje i kampiranje, nedostaju informacije o dolasku stranaca u Medulin i okolice.

Treće poglavlje, „Nakon Drugoga svjetskog rata: stvaranje masovnog turizma“ (37-132), potpisuju Nikša Minić i Luka Tidić. Nakon kratkoga uvoda u povijesni kontekst poratnoga političkog stanja i stvaranja uvjeta za razvitak turizma u Hrvatskoj, slijede potpoglavlja koja se bave turizmom u mjestima medulinske općine od vremena socijalizma do danas. Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata država prepoznaje turistički potencijal Medulina te ga uređuje. Otvaraju se dječje kolonije i radnička odmarališta, a 1958. se osniva i Turističko društvo Medulin. Porast popularnosti i povećanje broja kampista doveli su do pokretanja Autokampa Medulin 1965., a ubrzo nakon toga osniva se i Medulinska rivijera. Započinje gradnja hotela i drugih kapitalnih turističkih objekata. Sukladno velikoj izgradnji turističkih objekata, od 1967. do 1972. broj gostiju povećao se za tristo posto. Sredinom

sedamdesetih godina Medulin je počeo razvijati i sportski turizam te se u pojedinim hotelima sezona produžila na razdoblje gotovo cijele kalendarske godine. Rekordna godina u turizmu bila je 1986., kako na državnoj, tako i na lokalnoj razini. Međutim, krajem osamdesetih dolazi do pada turističkoga prometa za 30 posto zbog nestabilne političke situacije, da bi 1991. kolaps turističke sezone bio neizbježan te su u Medulin počeli dolaziti prognanici koji su smješteni u medulinskim hotelima. U drugoj polovici 90-ih godina XX. stoljeća i početkom novoga tisućljeća počeli su se obnavljati kampovi, razvili su se planovi za ozbiljan nautički turizam, a ugostiteljska ponuda u mjestu bila je sve šira. Na samome kraju potpoglavlja o Medulinu pružen je uvid u lokalitete koji su od velike kulturno-povijesne važnosti i danas čine jednu od atraktivnijih ponuda Medulina.

Slijedi Premantura, čiji turistički počeci sežu u pedesete godine dvadesetoga stoljeća, zahvaljujući uvođenju autobusne linije koja je ovo malo mjesto povezivala s Pulom. Krajem 50-ih godina XX. stoljeća u središtu je Premanture otvoreno radničko odmaralište, a 1963. Kranjski kamp. U prvoj polovici 60-ih godina XX. stoljeća registrirani su prvi privatni iznajmljivači te se otvaraju autokampovi Runke, Stupice i Tašalera. Krajem 90-ih godina XX. stoljeća i početkom novoga tisućljeća Premanturu je pogodilo val apartmanizacije i bespravne gradnje. Danas mjesto nudi odmor u vidu sportskih aktivnosti, a i dalje su aktivni autokampovi. Nedaleko od mjesta Premanture nalazi se Kamenjak, o kojemu je iduće potpoglavlje. U razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata južni dio poluotoka Premantura (Punta) bio je namijenjen potrebama povremenih vojnih vježbi jugoslavenske vojske te su tamo povremeno na kupanje odlazili tek mještani i poneki gost. U devedesetima dio Puljana počinje svoje vikende i godišnje odmomore provoditi na Punt, koju se uobičajilo nazivati Kamenjakom (po najjužnijem rtu). Područje je proglašeno 1996. zaštićenim krajolikom, a 2004. formirana je i Javna ustanova Kamenjak koja obavlja djelatnost zaštite, nadzora, očuvanja, održavanja i upravljanja zaštićenim područjem.

Slijede Banjole, gdje se, kao i u Premanturi, početni koraci turizma javljaju tijekom 50-ih godina XX. stoljeća. U Banjolama kroz razdoblje socijalizma treba naglasiti pojavu odmarališta (kolonija) te komercijalni autokamp Indije, koji je otvoren sredinom 60-ih godina XX. stoljeća. I u Banjolama su tijekom Domovinskoga rata bili smješteni prognanici, ali je po završetku rata nastavljena tradicija malih obiteljskih kampova.

Duboko u Medulinskome zaljevu smješten je Pomer. Budući da je mjesto imalo turistički potencijal, 60-ih se godina XX. stoljeća utemeljilo Turističko društvo Pomer te se u sedamdesetima otvara Autokamp Pomer. U osamdesetima započinje razdoblje nautičkoga turizma, a nautičari ni tijekom devedesetih godina nisu otkazivali dogovorene aktivnosti unatoč ratnoj ugrozi.

Tijekom 70-ih godina XX. stoljeća započinje izgradnja novoga naselja – Pješćane Uvale, gdje se u uvali Rastovica (tal. Valsabbion) osamdesetih godina počinje razvijati turizam u privatnome smještaju. Postojala su i četiri radnička odmarališta. Danas, kao i na početku milenija, mjesto nudi privatni smještaj, a dugo se vremena smatra(la) elitnim dijelom Pule, kojoj je bliža nego Medulinu.

Kao posljednja i najmanja mjesta u Općini Medulin obrađeni su Vinčuran, Vintijan i Valbonaša. To su mjesta u kojima turizam ima najkraću tradiciju, a prevladava privatni smještaj.

Za sam kraj iznesena je kratka povijest Turističke zajednice Općine Medulin (133-140), a tekstualni je dio popraćen bogatim fotografskim sadržajem raznih kulturno-zabavnih manifestacija kojima se upotpunjuje turistička ponuda. Zatim slijedi „Završna riječ“ (140-143), koja uključuje tablicu s brojem gostiju i noćenja u mjestima Općine Medulin, s odabranim godinama od 1954. do 2016. (144-146) i grafikon s brojem postelja u mjestima Općine 2015. Knjiga završava bogatim popisom bilježaka (150-157) i bibliografije (160-163).

Turizam medulinske rivijere bogat je prinos poznavanju povijesti turizma u medulinskoj općini. Dosad slabo obrađena tema dobila je opsežan uvid u to kako se turizam razvijao od njegove pojave u drugoj polovici XIX. stoljeća do današnjih dana. Knjiga je obogaćena velikim brojem fotografija, starih razglednica, tablica i grafikona. Metodološki pristup temi kakvim su se koristili autori može se upotrijebiti za proučavanje povijesti bilo koje druge turističke sredine te otvara nova pitanja u povijesti južnoistarskoga turizma, ali i šire.

Igor Jovanović